

АНАЛІЗ СТРУКТУРИ ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ ЗА 2022 Р. У ПОРІВНЯННІ ДО МИНУЛИХ ПЕРІОДІВ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ВІДНОВЛЕННЯ

ANALYSIS OF THE STRUCTURE OF UKRAINE'S EXPORT-IMPORT ACTIVITY IN 2022 IN COMPARISON WITH PAST PERIODS AND WAYS TO RESTORE IT

Проаналізовано структуру та динаміку змін експортно-імпоротної діяльності України за 2013 р. – довоєнний період, 2021 р. – період тихої війни та 2022 р. – період повномасштабного вторгнення. Виявлено основні причини падіння показників експорту і імпорту у 2022 р. у розрізі структури товарів, валову частку цих причин сформовано військовими чинниками: географічним обмеженням, відсутністю виробничих потужностей, падінням платоспроможності та залежністю у зовнішньоекономічному секторі від агресора Російської Федерації. Всі ці причини проаналізовані на базі фактичних даних із аналізом торговельного балансу та за допомогою коефіцієнту покриття імпорту експортом. Детально досліджено структуру товарного експорту та імпорту у розрізі галузей. Розроблено пропозиції щодо відновлення та стабілізації зовнішньоекономічної ситуації України у воєнний період.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, експорт, імпорт, товарна структура, торговельний баланс, платоспроможність, конкурентоспроможність.

The structure and dynamics of changes in the export-import activity of Ukraine for 2013 – the pre-war period, 2021 – the period of the silent war, and 2022 – the period of the full-scale invasion were analyzed. The purpose of the article is to identify the reasons for the decline in foreign economic activity, in particular, the search for ways to restore foreign economic activity during the war. Today, Ukraine is reorienting itself from foreign trade with post-Soviet countries to the EU and America. The main tasks of rebuilding the export-import situation in Ukraine are the search for new product groups, sales markets, building mutually beneficial trade relations with partner countries and full diversification of the sales market in order to finally be independent in the choice of future cooperation with the countries of the world. The main reasons for the drop in export and import indicators in 2022 in terms of the structure of goods were identified, the gross share of these reasons was formed by military factors: geographical restrictions, lack of production capacity, a drop in solvency and dependence in the foreign economic sector on the aggressor of the Russian Federation. All these reasons are analyzed on the basis of actual data with the analysis of the trade balance and with the help of the coefficient of coverage of imports by exports, which in 2022 in the amount of 73% has practically returned to the level of 2013. The structure of commodity exports and imports by industry has been studied in detail. The gross share of exports from Ukraine is occupied by: heavy metals; products of vegetable origin and mineral products, when imported to Ukraine: mineral products; machines, equipment and mechanisms and electrical equipment; products of the chemical industry and products made from them. The main tasks of the article: to investigate the reasons for the decline in exports and imports, to analyze in detail the areas experiencing a decline, to find opportunities to stop the process of decline, to develop ways of stabilizing and restoring the current foreign economic activity, to develop proposals for the restoration and stabilization of the foreign economic situation of Ukraine during the war period. Today, the country is struggling to find partner countries and preserve its export-import potential in order to regulate the economic situation.

Key words: foreign economic activity, export, import, commodity structure, trade balance, solvency, competitiveness.

УДК 339.562/.564.021(477)"2022"

DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.5-6>

Максимук А.О.

доцент кафедри міжнародного економічного аналізу і фінансів, Львівський національний університет імені Івана Франка

Мрочко С.Я.

аспірант, Львівський національний університет імені Івана Франка

Maksimuk Andriy

Ivan Franko National University of Lviv

Mrochko Serhii

Ivan Franko National University of Lviv

Постановка проблеми. На сьогоднішній день питання зовнішньоекономічної діяльності України залишається суттєвим важелем для нашого майбутнього розвитку, але слід розуміти, що будь-яка зовнішньоекономічна діяльність ототожнюється передусім із здійсненням експортно-імпортних операцій торговельних суб'єктів. Тому з початку 2014 р. Україна змінила свій напрямок розвитку у зовнішній політиці та економіці в цілому [5]. Нам вдалося переорієнтуватися у короткостроковий період на зовнішньоекономічні зв'язки із країнами ЄС, тим самим послабити вплив Росії на нашу експортно-імпорту діяльність, де вона займала передові позиції. Зараз ми вимушені посилювати свої зв'язки із країнами-партнерами, адже через військовий стан та обмежені географічні зміни наші експортно-імпортні операції суттєво зазнали падіння.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зовнішньоекономічну політику країни вивчали

досить багато науковців, але серед сучасних дослідників слід виокремити: Н. Калюжна, О. П'янкова, В. Далик, В. Гейця, А. Мазаракі, В. Чужиков [3, с. 378]. Особливу увагу слід звернути на дослідження перспектив зовнішньої торгівлі України, які проводяться у Державній установі «Інститут економіки і прогнозування Національна академія наук України» групою відомих учених під керівництвом академіка, що вже згадувався вище В. Гейця, вони проаналізували експортно-імпортні операції України в умовах зони вільної торгівлі, здійснили моделювання, за допомогою якого може змінитися зовнішньоекономічна діяльність України, при врахуванні наступних чинників: ввізного мита, структури промисловості, геополітичних чинників [1, с. 10–12].

Постановка завдання. Метою статті є аналіз експортно-імпортних операцій України за 2013 р. – довоєнний період, 2021 р. – період тихої війни та

2022 р. – період повномасштабного вторгнення та виявлення можливостей відновлення експортно-імпоротної діяльності України у воєнний період.

Виклад основного матеріалу дослідження.

З початком повномасштабного вторгнення Росії в Україну з лютого 2022 р. існував великий ризик повністю втратити експортний потенціал країни, зокрема Україна могла бути виключена із зовнішнього ринку, як продавець товарів. Цей ризик зберігається і у 2023 р. проте вплив його став меншим, завдяки внутрішній стабілізації ситуації та підтримки і допомоги від зовнішніх партнерів України [7].

Як видно з рис. 1 динаміка експорту та імпорту в Україні у 2022 р. показує падіння до показників 2018 р. Експорт за 2022 р. склав 44 129 147 тис. грн., імпорт 52 950 413 тис. грн., торгівельний баланс показує стабільно негативну динаміку та склав -8 821 266 тис. грн. Коефіцієнт покриття становить 83%, що показує рух до ще більшої залежності від іноземних товарів. Найкращий показник спостерігався у 2015 р. у розмірі 102% [6].

Для кращого розуміння ситуації, будемо порівнювати 2022 р. з показниками минулих періодів, а саме, візьмемо один рік до початку воєнних дій на території України – 2013 р., наступним буде рік під час часткового вторгнення Росії, проте вже ближчий до теперішнього часу – 2021 р.

Як видно з рис. 3 та табл. 1 роки воєнних дій у різних формах призвели до падіння показників експорту та імпорту товарів в Україні. Якщо порівнювати 2022 р. з 2013 р. помітно, що показник експорту з України впав на 30%, у порівнянні до 2021 р. цей показник впав до 35%, імпорт впав на 31% у порівнянні з 2013 р. та на 27% у порівнянні до 2021 р. Сальдо торгового балансу скоротилось на 35%. до 2013 р. проте виросло на 83% порівняно до 2021 р.

Якщо звести ці показники до середнього товарообороту, отримаємо у порівнянні до 2013 р. середній товарообіг, який впав на 31%, аналогічно і у порівнянні до 2021 р. До повномасштабного вторгнення, порівнюючи 2021 р. з 2013 р. спостерігається ріс товарообороту, що становило 1%.

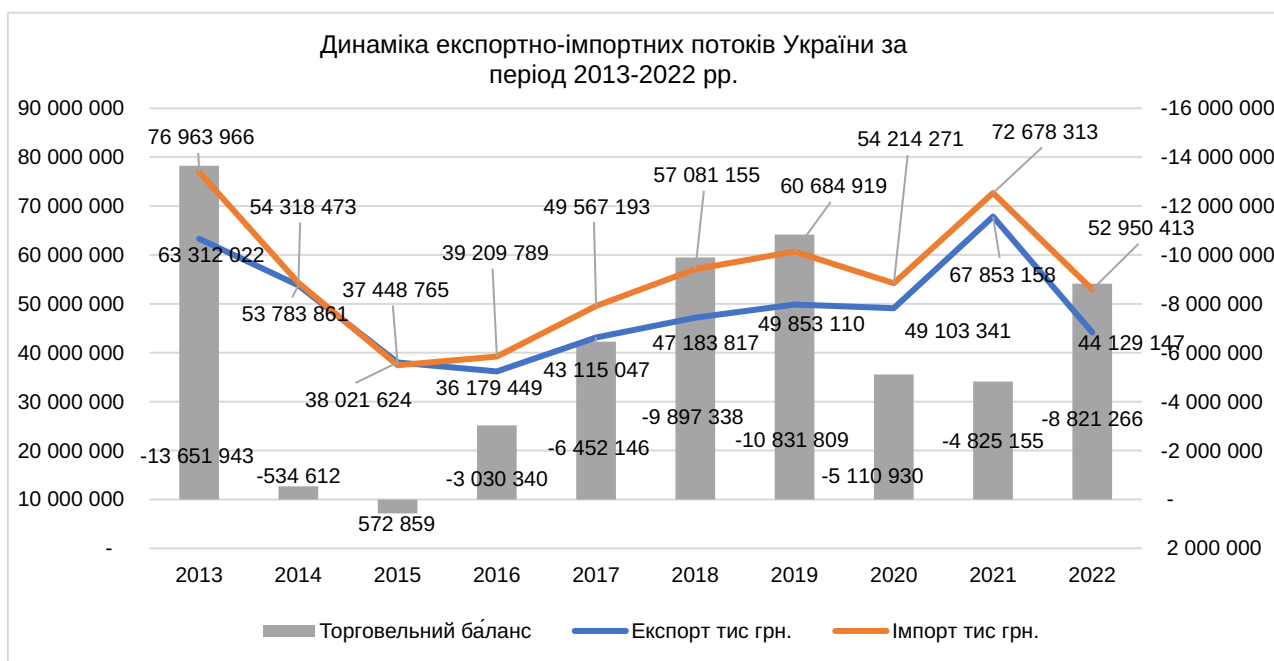

Рис. 1. Динаміка експортно-імпорتنних потоків України за період 2013–2022 рр.

Джерело: складено авторами на основі даних [6]

Таблиця 1

Динаміка експортно-імпорتنних потоків України у 2013 р., 2021 р., 2022 р.

Найменування статті	2013	2021	2022	2022/2021 %	2022/2013 %	2021/2013 %
Експорт тис. грн.	63 312 022	67 853 158	44 129 147	-35%	-30%	7%
Імпорт тис. грн.	76 963 966	72 678 313	52 950 413	-27%	-31%	-6%
Торговельний баланс тис. грн.	-13 651 943	-4 825 155	-8 821 266	83%	-35%	-65%

Джерело: складено авторами на основі даних [6]

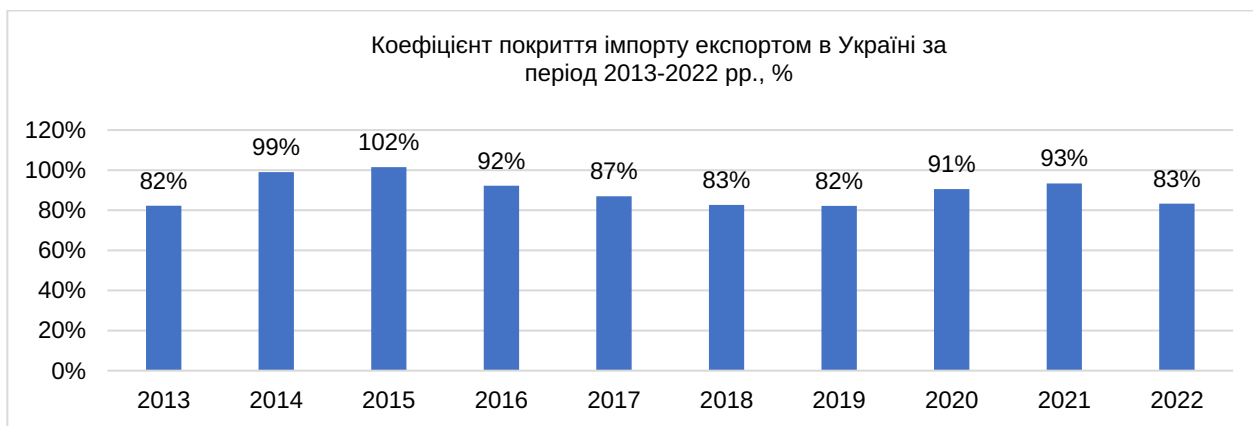

Рис. 2. Коефіцієнт покриття імпорту експортом в Україні за період 2013–2022 рр.,%

Джерело: складено авторами на основі даних [6]

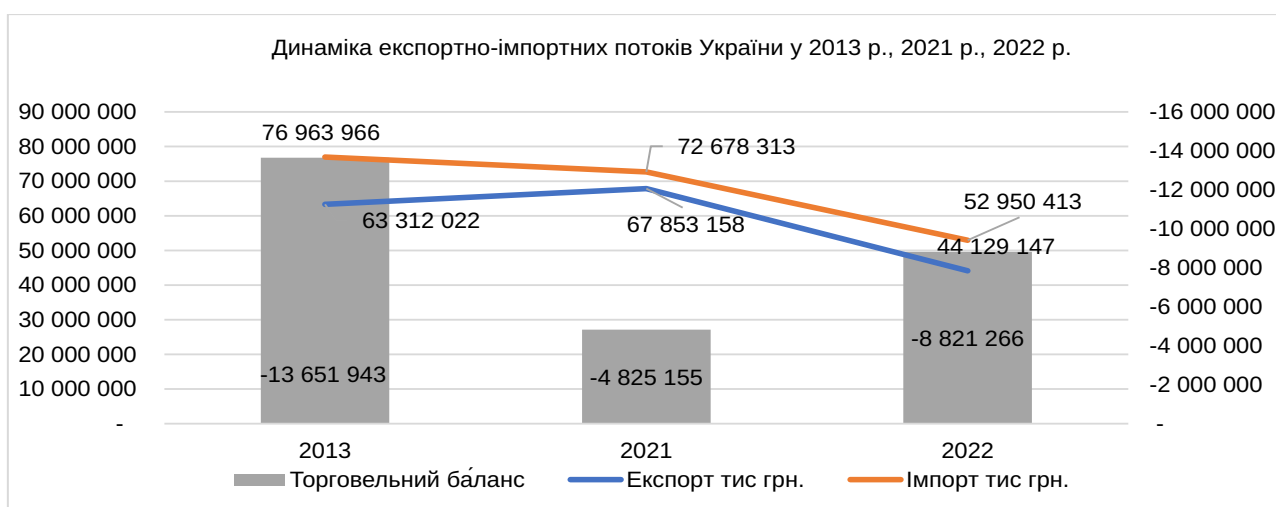

Рис. 3. Динаміка експортно-імпортних потоків України у 2013 р., 2021 р., 2022 р.

Джерело: складено авторами на основі даних [6]

Досліджуючи товарну структуру експорту та імпорту України у ці роки слід сказати, що вона дещо змінилась. Структура експорту в Україні в 2022 р. порівнюючи з 2021 р. та 2013 р. змінилась у бік зменшення долі групи «Недорогоцінні метали та вироби з них» до 14%, у 2021 р. цей показник становив 24% від загальної структури, у 2013 р. 28% відповідно. Відсоток групи «Продукти рослинного походження» у 2022 р. виріс до 31% у 2013 р. цей показник був на рівні 14% від загального, у 2021 р. він становив 23%. Відсоток групи «Мінеральні продукти» скоротився до 10% у 2022 р. в 2013 р. та 2021 р. він становив 12%. У 2022 р. такий перерозподіл зумовлений введенням бойових дій на території України, де зосереджено найбільше підприємств металургійної галузі. Основною експортною статтею стали «Природні рослини».

Розглядаючи структуру товарного експорту у грошовому вимірі на рис. 5 бачимо, що у 2022 р. відбулося падіння надходжень у статті

«Недорогоцінні метали та вироби з них» на 66% до 2013 р. та на 62% до 2021 р. Стаття «Продукти рослинного походження» принесла доходів на суму 13 478 481 тис. грн., що на 52% вище ніж у 2013 р., проте на 13% нижче ніж у 2021 р.

По статті «Машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання» у 2022 р. сума доходів склала 3 735 990 тис. грн., що на 46% відсотків менше ніж у 2013 р. та на 29% менше ніж у 2021 р.

Якщо розглядати ці статті у розрізі 2021 р. до 2013 р. то побачимо, що дохід від «Недорогоцінні метали та вироби з них» впав на 9%, «Продукти рослинного походження» виріс на 75%, а «Машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання» впали на 25%.

Розглянемо детальніше структуру товарного імпорту в Україні за період 2013 р, 2021 р., та 2022 р. відповідно рис. 6–7, де видно, що валову частку імпортних товарів для України складають «Мінеральні продукти», дана тенденція збережена протягом 3-х аналізованих періодів.

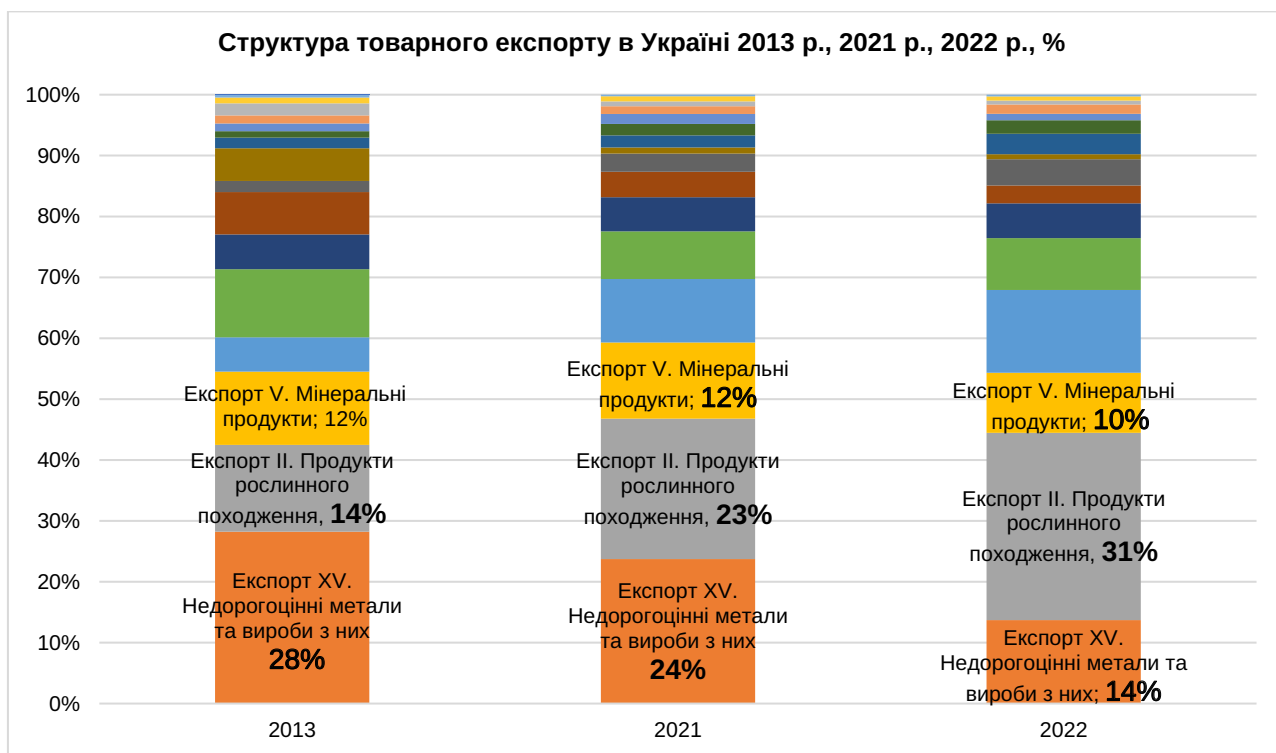

Рис. 4. Структура товарного експорту в Україні 2013 р., 2021 р., 2022 р., %

Джерело: складено авторами на основі даних [6]

Рис. 5. Структура товарного експорту в Україні за 2013 р., 2021 р., 2022 р., тис. грн.

Джерело: складено авторами на основі даних [6]

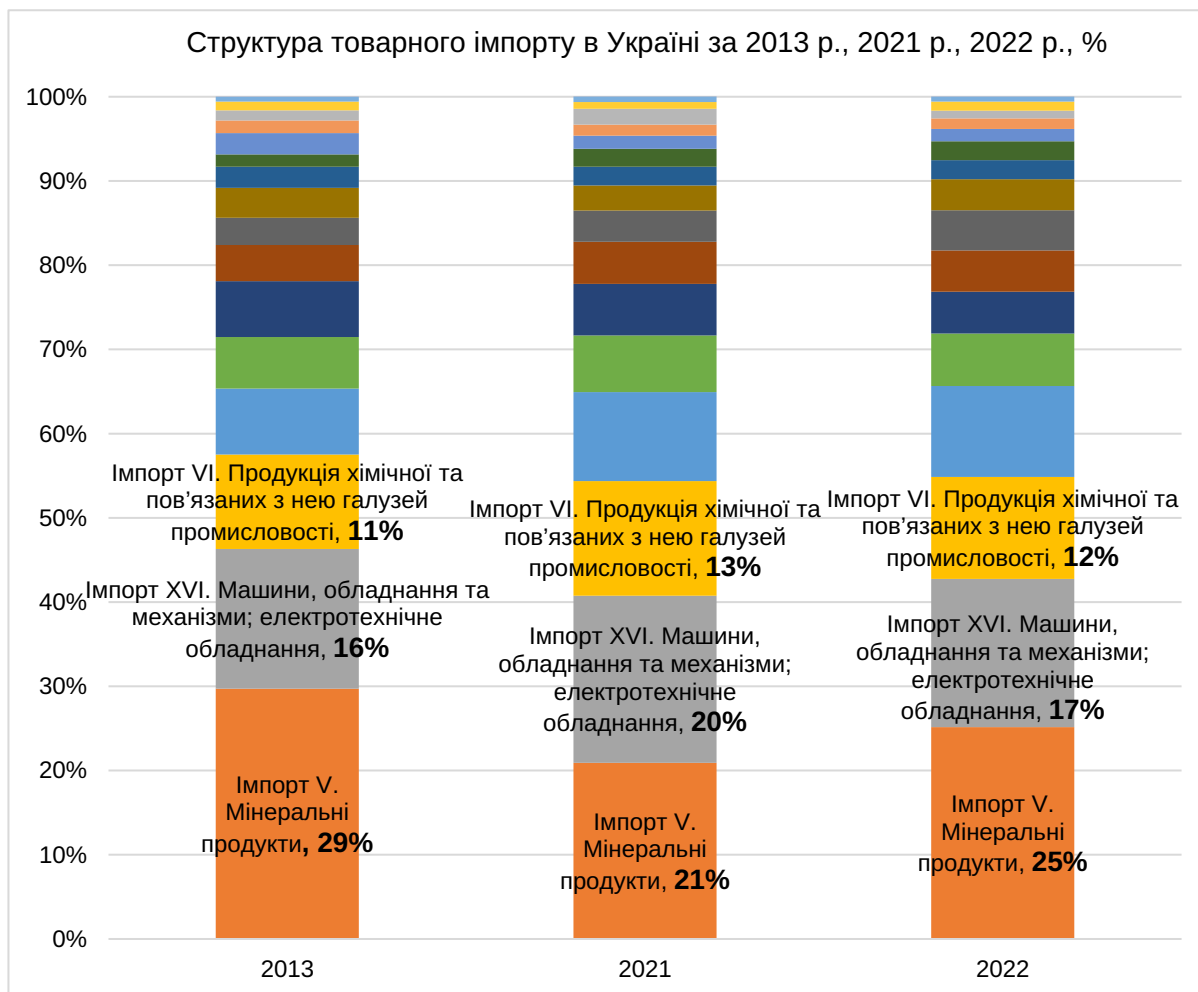

Рис. 6 Структура товарного імпорту в Україні за 2013 р., 2021 р., 2022 р., %

Джерело: складено авторами на основі даних [6]

Натомість слід зауважити, що відбулося падіння у їх потребі у 2022 р. на 41% порівнюючи із 2013 р. та на 12% із 2021 р. Дана стаття товарного імпорту у 2022 р. склала 13 112 099 тис. грн. Основна причина такого падіння – це зменшення потреби у мінеральних матеріалах через повномасштабне вторгнення та відсутньої діяльності на східній та південній території країни.

На другому місці протягом 3-х років залишається товарна група «Машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання», що має зворотну тенденцію до попередньої товарної групи, адже відбулося зростання у 2021 р. Але порівнюючи 2022 р. до 2013 р. показник впав на 26%, коли до 2021 р. – на 35%. Станом на 2022 р. стаття «Машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання» склала 9 181 622,50 тис. грн.

Аналогічна ситуація спостерігається із товарною групою «Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості», адже видно, що у 2022 р. відбулося падіння на 25% із 2013 р., коли

із 2021 р. – на 35%. У грошовому вираженні дана стаття становить 6 302 747 тис. грн.

Із трьома вище проаналізованими товарними групами спостерігається суттєве падіння показника у 2022 р. згідно рис. 7, а це в свою чергу означає, що купівельна спроможність і попит на дані категорії товарів мав тенденцію до зниження, закриття бізнесу та падіння фінансової спроможності громадянина спричинило цю тенденцію. Варто допустити, що при ймовірній відсутності воєнних дій на території України, ситуація б покращувалася, а відповідно і налагоджувалася система зовнішньо-економічних зв'язків.

Висновки з проведеного дослідження. Аналіз, що був проведений у розрізі експортно-імпортової діяльності України надав можливість зрозуміти проблеми та перспективи відновлення та стабілізації міжнародних економічних відносин України в сучасних умовах воєнного часу.

Протягом 2022–2023 рр. країна намагається переорієнтуватися у зовнішньоекономічний

Рис. 7. Структура товарного імпорту в Україні за 2013 р., 2021 р., 2022 р., тис. грн.

Джерело: складено авторами на основі даних [6]

діяльності, а все через суттєві зміни у географічній структурі міжнародної торгівлі України [7]. Слід зазначити, що вперше за роки незалежності експорт та імпорт до країн ЄС перевищив обсяги експорту до пострадянських країн. На сьогодні вагомими союзниками для України стали США і Німеччина, коли відносини з Російською Федерацією через повномасштабне вторгнення стали неможливими. Аналізуючи 2013 р. – довоєнний період стає зрозуміло, що країна до 2013 р. набирала обертів у зовнішньоекономічній діяльності, адже розширювала торговельні шляхи, будувала плани про зони вільної торгівлі, шукала вигідних союзників, коли вже у 2015 р. вперше за останнє десятиліття Україна має профіцит зовнішньої торгівлі, хоча як експорт, так і імпорт за рік впали приблизно на 40% [4].

Основні причини падіння експортно-імпоротної діяльності в Україні є впершу чергу втрата економічних зв'язків між підприємствами України і суб'єктами господарювання східної і південної частини країни; зменшення зовнішнього і внутрішнього попиту; відсутність виробничих потужностей; руйнування виробничої і транспортної інфраструктури; зниження платоспроможності

населення; зростання собівартості на первинну сировину для виробництва; обмеження доступу до російського ринку. Але попри усі ці негативні тенденції які розпочалися з 2014 р. і загострилися з початком повномасштабного вторгнення 2022 р. Україна намагається знайти альтернативні шляхи відновлення та налагодити зовнішньоекономічну політику країни [2, с. 157].

Сьогодні країна має навчитися працювати у воєнний час, тому для цього потрібно відбудувати експортно-імпортні шляхи і приймати нові рішення для майбутнього розвитку зовнішньоекономічної діяльності.

Україна повинна збалансувати структуру експорту та імпорту, для цього на вітчизняному ринку не мають домінувати частки країн (аналогічно до ситуації із Російською Федерацією). Нам потрібно розширити горизонти зовнішньоекономічної торгівлі, щоб уникнути ризиків концентрації з однією країною. Необхідно проводити актуальний аналіз ринку, поточного попиту на товар і давати можливість підприємствам на полегшений шлях проведення зовнішньоекономічної співпраці.

Знайти нові товарні структури експорту та імпорту та збільшити їх кількість задля знаходження

нових ринку збуту, та подальшої залежності по певних групах товару у країн-партнерів.

Зорієнтуватися на пошуці заміщення імпортованих товарів для задоволення внутрішніх потреб країни, як у споживчих товарах для населення, так і продукції промислового призначення, дані товари мають бути конкурентоспроможними, як за якісними параметрами, так і за ціновою політикою.

Має відбутися також державна підтримка експортно-імпортової діяльності, адже допомога залучення додаткових фінансових інвестицій, зменшення податкового та митного навантаження на підприємства, захист іноземним інвесторам, зниження ризиків за рахунок страхування інвесторів та вітчизняних виробництв. Усе це дозволить пришвидшити зацікавленість у процесі інвестування для малого і середнього бізнесу.

Сьогодні важливим фактором є податкове навантаження на підприємства, тому зменшення ставки податку на прибуток дозволить зацікавити і залучити нові кошти.

Необхідно втримати на плаву поточні товарні групи та сфери діяльності, які відновлюються у військовий період, це можна досягти способом кредитування та пошуком ринків збуту.

Стабілізація ситуації та забезпечення платоспроможності населення дасть можливість відновленню виробничих потужностей та запустить зовнішньоекономічну діяльність у розрізі максимального попиту на певні товарні групи. Суттєвим показником буде, якщо країна зможе покрити потреби свого населення.

Усі ці запропоновані шляхи для відновлення можуть допомогти частково реабілітувати експортно-імпортову діяльність країни, але доки тримає військовий стан, Україна вимушена навчитися поточного планування у зовнішньоекономічній діяльності і швидкого реагування.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Геєць В. М. Економіка України: ключові проблеми і перспективи. Київ, 2016. С. 7–22.

2. Геєць В. М., Шинкарук Л. В. Інтеграційні можливості України: перспективи та наслідки : наукова доповідь. Київ., 2014. 92 с.

3. Глобальна економіка: підручник / за ред. Д. Г. Лук'яненко, А. М. Поручник. Київ : КНЕУ, 2015. 588 с.

4. Національний інститут стратегічних досліджень: Щодо тенденцій розвитку економіки України у 2014–2015 рр. Аналітична записка. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1635.l>.

5. Послання Президента України до Верховної Ради України: Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2015 році. Аналітична доповідь. Київ : НІСД, 2015. 684 с. URL: <http://www.niss.gov.ua>.

6. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>

7. Міністерства економіки України. URL: <https://www.me.gov.ua>.

REFERENCES:

1. Heiets V. M. (2016) *Ekonomika Ukrainy: ključovi problemy i perspektivy* [Economy of Ukraine: key problems and prospects]. Kyiv, pp. 7–22.

2. Geets V. M., Shynkaruk L. V. (2014) *Intehratsiini mozhyvosti Ukrainy: perspektivy ta naslidky : naukova dopovid* [Integration opportunities of Ukraine: prospects and consequences: scientific report]. Kyiv, 92 p.

3. Lukyanenko G., Poruchnyk A.M. (2015) *Hlobalna ekonomika: pidruchnyk* [Global economy: a textbook]. Kyiv: KNEU, 2015. 588 p.

4. Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen: *Shchodo tendentsii rozvytku ekonomiky Ukrainy u 2014–2015 rr.* [National Institute of Strategic Studies: Regarding trends in the development of the economy of Ukraine in 2014–2015]. *Analitychna zapyska*. Available at: <http://www.niss.gov.ua/articles/1635.l>.

5. *Poslannia Prezydenta Ukrainy do Verkhovnoi Rady Ukrainy: Pro vnutrishnie ta zovnishnie stanovyshche Ukrainy v 2015 rotsi.* [Message of the President of Ukraine to the Verkhovna Rada of Ukraine: About the internal and external situation of Ukraine in 2015]. *Analitychna dopovid*. Kyiv :NISD, 684 p. Available at: <http://www.niss.gov.ua>.

6. *Derzhavna sluzhby statystyky Ukraini* [State Statistics Service of Ukraine]. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

7. *Ministerstva ekonomiky Ukrainy* [Ministry of Economy of Ukraine]. Available at: <https://www.me.gov.ua>.